

О.І. Мельничайко

РІДНА МОВА
ДОБІРКА НЕТРАДИЦІЙНОГО
ДИДАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Видання 2-ге, перероблене і доповнене

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2005

ББК 81.2Укр2
М48

Рецензенти:

Мельничайко О.І.

М48 Рідна мова. Добірка нетрадиційного дидактичного матеріалу. —
Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2005. — 48 с.

ISBN 966-692-159-6

Вміщений у добірці дидактичний матеріал представлений у поетичній формі. Його з успіхом можуть використовувати учителі початкових та середніх класів на уроках української мови як ігрові елементи під час опрацювання мовного матеріалу.

ББК 81.2Укр2

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ISBN 966-692-159-6

© Мельничайко О.І., 2003
© Навчальна книга — Богдан,
макет, художнє оформлення, 2005

ЗМІСТ

Від автора	4
Починається урок	5
Абетка	5
Поділи на склади	7
Вимовляй і пиши правильно!	9
Лексичне значення слова	13
Фразеологізми	18
Будова слова	20
Частини мови	24
Іменник	25
Прикметник	27
Числівник	29
Займенник	30
Дієслово	31
Прислівник	34
Службові частини мови	35
Вигук	36
Встав потрібне слово	37
Загадки	38
Намалюй відгадку	40
Рухливі відпованочки	44

ПОЧИНАЄТЬСЯ УРОК

Нумо, діти, до роботи!
До навчання час настав.
Наберімося охоти
до потрібних добрих справ.

Дзінь-дзелень і дзінь-дзелень —
Розпочався шкільний день!
Прозвучав лункий дзвінок —
починається урок!
Навчимося ми багато,
щоб раділи мама й тато.

Абетка

Абетку зайчик вивчає —
ані вдень, ані вночі
спокою не знає.

Зайчик думає, міркує:
— Букви в лісі пошукаю,
рядочками поскладаю.

Букву бе зайшов у бука,
бе узяв ще й у берізки —
Залишились самі різки.

В'яз порадився з вербою:
— Вельми щедрі ми з тобою —
віддамо ве, як годиться,
нехай мудрий зайчик вчиться.

Грибок такого натворив —
геть усіх він насмішив:
зайцю ге подарував —

і рибкою грибок став.
Гвалт підняла в лісі гава:
— Ге для зайця — лиш забава!

Дуб насупив свої брови:
— Де віддати я готовий,
якщо мені ти віддаси
свою велику букву зе.

— Еге, зе віддам тобі, віддам,
тоді станеш ти не дубом,
а великим міцним зубом.

Єноти цю розмову чули,
сперечатися не стали
зайчикові є віддали.
А що лишилося, вгадали?

Жирафу заєць став шукати —
же у неї хоче взяти.
Жабка, жук і журавель
з зайчика сміялись:
— Скачи до Африки, зайчиську,
до неї звідси зовсім близько!

Заєць зморений заляк —
зе не знайде він ніяк.
Знов вернувся він до хати:
— Зебру в Африці шукати?

— Ич — чик — чирик-чирик! —
здивувався горобець. —
До Африки? Навпростець?

Іволга на грабі сиділа
і дуже зайчика жаліла:
— Забігалось бідолашне —
і забуло про зе власне.

Їжака покликкала чемненько:
— Їдьмо з зайчиком швиденько!

Йорж почув це у ставочку,
йот нанизав на колючку
й велів зайчику сказати,
що не слід так сумувати.

Кизил, калина і кислиця
зібрали ка і, як годиться,
занесли зайцю в подарунок
смачний, духмяний, ніжний трунок.

Лисиця ласо подивилась
і в хатці зайця опинилась.
— Любий, милий грамотію,
ел своє тобі дарую.

Метелик кличе мишеня:
— Для цього оця метушня?
Миттю зайчика знайдем.
віддамо по букві ем.

Нутрія намалювала —
ен в малюнку передала.

Осел почув таку новину.
обірвав смачну ожину,
обережно вирвав очерет
і склав для зайця з о букет.

Павук сплів пе із павутини,
приклеїв міцно до жердини,
приніс до зайчика до хати,

сказав, що може він там спати.
Равлик радість мав велику —
реп'яшка знайшов у парку,
почепив його на різки
і чвалав до зайця пішки.
— Робиш ти чудову справу,
бо наука — не забава!

Сорока польку танцювала,
сторчма із дерева упала
і загубила букву ес.
Що ж зайчику тепер віддасть?

— Тур прибув дуже здалека, —
теревенила сорока, —
те узяв собі на роги
та розпитує пороги.

Угри й удод це почули —
з У до лісу враз прибули.

Форель не стала теж чекати —
фіалок зібрала букетик.
фото своє підписала
і з еф до лісу відіслала.

Хижак про азбуку дізнався,
хитрувато засміявся,
з ХА до зайчика подався.
Хрущик знав таких гульвіс —
хижакові сів на ніс.

Циган папа вів на ринок
і почув кілька новинок:
це шукає скрізь зайчисько,
а до нього не так близько;
щось задумав злий хижак.
Циган знав цих розбишак.
Треба зайця рятувати —
від пройдисвіта сховати.

Ти оглянься, роздивися
і не бігай сам до лісу,
бо натрапиш на гувльвісу.
А гувльвіса той зубатий.
Він на витівки багатий.
Він заманить тебе в сіті,
й попрощаєшся ти з світом.
— Я гувльвіси не боюся
і з зубатим поборюся,
бо копитця міцні маю.
Що робити, і сам знаю!
І помчав непослух полем
аж до лісу, поміж гори.
Він, звичайно, і не думав,
що його чекає горе.
Раптом чує: “Добрий ранок!

Ти якраз нам на сніданок!
Ходи сюди. Тебе чекають.
Вовки зуби гострі мають.”
Та сніданок не відбувся.
А той вовк зубів позбувся,
бо прибігли рятувати
скакунчика мама й тато.

— Де була ти, мишко мила?
— Я до лісу ходила.
— Що ж ти в лісі робила?
— Я сунічок шукала.
— І що, назбирала?
— Їх сорока збрала.
І навіщо сороці
ті червоні суниці?

Пограймося

Займенники

Ми, з тобою, до нас, всі, хтось, вона, він, до них, з нами, усі.
До кожного поданого вище займенника доберіть дієслово. З утвореними вами словосполученнями (бажано з усіма) побудуйте речення так, щоб кожне наступне продовжувало думку, висловлену в попередньому реченні. Прочитайте утворені вами тексти.

Переможе той, хто використав у ньому всі словосполучення.

ДІЄСЛОВО

Дієслово! Слово діє?
Слово дію називає
і до дії спонукає;
я працюю й ти працюй
і ніколи не дармуй!
Називає стан природи,
стан людини і погоди:
вже надворі потепліло —
веселіє душа й тіло.

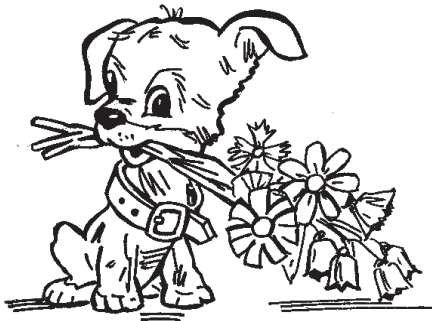
Ніде й ніколи не дармує,
скрізь і всюди лиш працює.
Про роботу запитає:
що робив? і що зробив?
Що учора ти робив?
І чи все ти завершив?
Що сьогодні робиш?
А завтра що зробиш?
І не просто запитає —
кожну працю називає:
я пишу, він заспіває,

ти муруєш, він скопає.
Гарне слово діє-слово:
про все знає і все вміє,
бо роботу розуміє.
Навіть спить — і то робота.
Відпочити — теж охота!

Усім допомагаю

Як я люблю працювати
і усім допомагати:
ношу воду із криниці,
прополюю полуниці,
у городі я сапаю
і картоплю підгортаю,
і траву косою кошу,

і на сонці її сушу,
і кроликів доглядаю,
бо я вдачу таку маю.
Мама любить мене дуже,
бо до праці не байдужий.

Я в городі покопав
і м'яча покопав,
трохи пісок розсіпав,
поки не розсіпав,
потім тичок нарізав
і таки нарізав,
а ті тички повтикав,
п'яличок натікав,
щоб повілася квасоля
і полізли огірочки
прямо з грядки — і до бочки!

Дружок

Про усе Дружок мій знає —
квітами мене вітає,
бо іду я в перший клас
вже сьогодні, перший раз.
Він все добре розуміє,
та читати ще не вміє.
Коли я навчусь читати,
буду і його навчати.

Пограймося

Дієслова

Вийшов, іду, зустрівся, привітався, ходили, забрели, блукали, розглядали, захопилися, незчулися, опинилися, сміялися, веселилися, дивувалися, заблудили розпитували, повернулися, запам'ятали.

З поданими дієсловами склади речення, зв'язані між собою за змістом.

Переможе той, чия зв'язана розповідь буде найдотепнішою.

РУХЛИВІ ВІДПОЧИВАНОЧКИ

Руки вгору піднімаєм,
наче крильцями, махаєм.
Крильця трохи потомились...
Всі на воду опустились
і швидесенько поплили...
Накупались, політали...
Знов за парти посідали.

Станьте швидше у рядочки,
підніміться на носочки,
всі на місці потупцюйте,
тихесенько потанцюйте.
Руки угорі з'єднайте,
низько-низько нахиляйтесь.
Станьте струнко, як берізки.
Сядьте...
і до книжки знов беріться.

Чокі-чок, чокі-чок —
маю новий чобіток,
маю лівий, маю правий —
аж два маю для забави.
Чобіточки узуваю,
підківками вибиваю!
Чобіточки свої взую —
гарно, шпарко потанцюю!
Ще вберу я рукавички,
гарні, теплі, невеличкі.
У хустинку зав'яжуся
і до всіх я посміхнуся!
Я гарненька і моторна
Й до навчання я проворна.

Ой, мороз! Який мороз!
Поморозить ніс і вуха!
Не йди надвір без кожуха!
Як кожуха ти не маєш,
бери лижі, візьми сани,
сніжки ліпи,
гірку зроби!
Один з одним позмагайтесь —
сніжками порозважайтесь!
Тому в хаті не сидиться,
хто морозу не боїться.
Позмагались? Поборолись?
Сніг із ніжок обтрусили
І на місце своє сіли.

Вітер грається зі снігом
і заходиться від сміху.
піднімає він сніжинки
і розносить, мов пір'їнки:
то наліплює на гілки,
то у шибки жбурляє,
то жменями розкидає.
Вітер знов кудись побіг,
розігнав хмарину й сніг.
Раптом стих він і приліг.

Гуси-лебеді летіли,
на ставочок наш присіли.
Там купалися, пірнали,
до самого дна сягали.
Крилами залопотіли,
піднялися й полетіли.
Щоби ми їх пам'ятали,

по пір'їночі скидали.
Покружляли, політали
і на воду знову впали.

На пальчики підніміться,
станьте струнко, підтягніться!
Руки вгору, в боки, вниз!
Сюди-туди оберніться —
все навколо обдивіться.
Потанцюйте лише трішки
повизбируйте горішки.
Три разочки всі присядьте
і на місце знову сядьте.

Сюди-туди, с'як і так
я танцюю гопак!
Гоп-гоп-гопака! —
В мене вдача така,
Що люблю я танцювати —
Чобітками вибивати.
Гопа-чок! Гопа-чок!
Бо я славний козачок.
Гоп-гоп, го-па-ка!
В мене вдача козака.

Люблю я гарно вчитися,
люблю добре трудитися.
Тепер усе покину
і трішки відпочину:
поскачу, потупцюю,
в долоньки потупцюю,
розітру я ніс і щічки
та почишу черевички.
Сюди-туди я зігнуся
й до роботи знов візьмуся.

Поглянь вліво,
поглянь вправо,
на пальчиках підтягнися,

до підлоги нахилися:
щось там треба позбирати
і на парті поскладати.
Тепер легко потупцюю.
Сідай тихо й знов працюю!

Повернувся до нас шпак-шпак,
крильцями тріпоче так, так...
Над деревами літає,
сюди-туди заглядає,
бо комашок там шукає.
Політав і знову всівся,
бо комашок вже наївся.

Подивіться догори,
тепер вниз погляньте.
То тихесенько присядьте,
то знов устаньте.
Вправо, вліво нахиліться,
на пальчиках підійміться.
Пальці швидко то зіжміть,
то повільно розіжміть.

Ми старанно потрудилися,
наші спинки потомилися.
Із-за парт устаньмо тихо,
щоб не було в класі лиха.
На пальчиках підтягнімось,
вправо, вліво нахилімось.
Руки вгору, в боки, вниз,
до сусіда повернись
і привітно усміхнись.
Все. Вже трохи відпочили,
Знов за парти тихо сіли.

В лісочку ми гуляли
і квіточки збирали.
Ми низько нахилились,
до всього придивлялись,

схопилися за гілку,
злякали в дуслі і білку.
Вона нас не боялась —
і з нами вона гралась.

Сніжок підлітає,
мороз припікає,
морозить щоки і вуха,
нагріємо снігом руки,
візьмемось мороз відганяти.
Побігаєм радо довкола,
повернемось знову до школи.

Ми із братом працювали,
своїй мамі помагали:
огірочки позбирали,
помідори й баклажани,
і цибульку, й часничок,
і вирвали бурячок,
трохи моркви накопали
і петрушки нащипали.
Кабачків і патисонів
повний мішок назбирали,
а капусту головату
покотили аж за хату.
А про перець ми забули
і картоплю обминули.
Завтра в город знов підемо,
мамі ще щось принесемо.

Котик встав, зробив зарядку,
почвалав з пальців на п'ятку,

підтягнувся р-р-а-з і д-в-а —
просвітліла голова!
Три, чотири — лапки в боки —
і немає вже мороки...

Беру в руки я лопатку
і прямую вже на грядку.
Мушу я її скопати —
до весни підготувати.
Я копаю і копаю,
грабельками розгрібню,
визбирую камінці,
витрушую бур'янци.
Потім зроблю я рядочки
і посію огірочки,
густо ямок нароблю
і картоплю посажу.
Тепер мушу прочитати
як ті грядки доглядати.

Один, два, три!
Шикуюсь в ряди!
Чотири, п'ять —
дістаєм до п'ят.
Шість, сім —
струнко стаєм всі!
Полічимо по порядку —
й повторимо все спочатку:
один, два, три — і т.д.
Вісім, дев'ять, десять —
знов готові ми до праці.

Навчальне видання

Мельничайко Олександра Іванівна

**РІДНА МОВА.
ДОБІРКА НЕТРАДИЦІЙНОГО
ДИДАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ**

Видання 2-ге, перероблене і доповнене

Головний редактор *Б.Є. Будний*

Редактор ???

Художник ???

Комп'ютерна верстка *Г.І. Регішук*

Підписано до друку 06.06.2005. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 2,79. Умовн. фарбо-відб. 2,79.
[Н-73], [D-37]

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07, 52-05-48, 52-19-66
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com